

**В.Д. Чумак, Т.Г. Мисник, С.П. Зоря, кандидати екон. наук, доценти
Полтавська державна аграрна академія**

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК АНТИКРИЗОВИЙ ЗАХІД ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обумовлено необхідність проведення комплексного аналізу ресурсовикористання на підприємстві, який дасть змогу дослідити вплив ресурсозбереження на платоспроможність та ліквідність сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано зв'язок між матеріалоємністю, фондоємністю та продуктивністю праці, досліджено вплив ресурсовіддачі на фінансовий результат діяльності підприємства та його платоспроможність.

Ключові слова: *ресурсозбереження, антикризові заходи, матеріалоємність, фондоємність, ресурсовіддача, фінансовий результат, платоспроможність, ліквідність, банкрутство.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання узагальнюючими результативними показниками, що визначають фінансовий стан будь-якого суб'єкта господарювання, є рівень прибутку та рентабельність. Відповідно до чинного законодавства, банкрутство – це неспроможність підприємства розрахуватися і виконати свої зобов'язання перед кредиторами через обмеженість активів у ліквідній формі. Отже, очевидно, що в попередженні банкрутства неодмінною умовою є наявність у сільськогосподарських підприємств ліквідних активів та систематична оцінка ресурсоємності і ресурсозбереження.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми, пов'язані з ресурсозбереженням та розробкою антикризових заходів, є предметом досліджень таких вітчизняних та зарубіжних вчених як Ю. Бріггема, Ван Хорна Дж. К., А. П. Градової, Л. Гапенські, Б. І. Кузіної, І. М. Сотник та інших. Проте в теорії і практиці антикризового управління є низка не вирішених питань. Зокрема, в достатній мірі не опрацьований механізм впливу ресурсозбереження підприємств на фінансово-економічний стан сільськогосподарського підприємства та можливе його банкрутство.

Формулювання цілей статті. Основною метою дослідження є

обґрунтування необхідності проведення комплексного аналізу ресурсовикористання на підприємстві, який дасть змогу дослідити вплив ресурсозбереження на платоспроможність та ліквідність суб'єкта господарювання. Необхідно проаналізувати зв'язок між матеріалоємністю, фондоємністю та продуктивністю праці, дослідити вплив ресурсовіддачі на фінансовий результат діяльності сільськогосподарського підприємства, його платоспроможність та ліквідність.

Виклад основного матеріалу. Ресурсний потенціал підприємства характеризує не лише наявність різних видів ресурсів, але і їхню якість та збалансованість між собою. За ступенем впливу на ефективність виробництва елементи ресурсного потенціалу не рівнозначні. Одні з них впливають в більшій, інші в меншій мірі на результати виробництва. Криза грошових коштів, що періодично виникає на підприємствах, призводить до їх неплатоспроможності, а це в ринкових умовах може розглядатись як перший крок на шляху до банкрутства. Застрахувати підприємство від банкрутства не зможуть ні великий розмір оборотних активів, ні високий рівень прибутковості виробничо-господарської діяльності, якщо воно не зможе погасити свої боргові зобов'язання у встановлені терміни через нестачу абсолютно ліквідних активів.

В теорії і практиці виокремлюють декілька загальних принципів, якими доцільно керуватися при формуванні ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання: екологічність та екологобезпечність стосовно різних природно-економічних умов ведення виробництва; технологічність, надійність, універсальність технічних засобів при високих продуктивних та експлуатаційних показниках; економічність та енергоекономічність з урахуванням функціонування багатогалузевої економіки; відповідність вимогам комплексної механізації, автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів як основи підвищення продуктивності праці та зростання ефективності використання ресурсів.

В економічній літературі зустрічаються випадки неточного вживання понять матеріальні витрати і матеріалоємність продукції. Ми підтримуємо думку авторів, які вважають, що матеріальні витрати – це абсолютна величина, яка виражає вартість спожитих у виробничому циклі матеріальних ресурсів, а матеріалоємність – показник відносний, і характеризує рівень використання матеріальних ресурсів [2, 3]. Обидва зазначені показники цілком рівноправні і необхідні.

Матеріалоємність характеризує рівень використання матеріальних ресурсів і визначається як відношення спожитих виробничих засобів до вартості валової продукції. В економічній літературі зустрічається точка

зору, що в знаменнику необхідно відображати товарну продукцію. Ми підтримуємо думку тих авторів, які вважають, що при розрахунках можна використати і товарну продукцію, але лише на підприємствах з високим рівнем товарності. При цьому доцільно розраховувати два різних показника: матеріалоємність товарної продукції – як відношення матеріальних витрат на виробництво товарної продукції до вартості товарної продукції та матеріалоємність валової продукції – як відношення матеріальних витрат на виробництво валової продукції до вартості валової продукції.

Співвідношення показників матеріалоємності та фондоємності обумовлене тим, що в процесі виробництва визначеній кількості основних засобів завжди відповідає певна величина оборотних засобів. Отже, розглядаючи цю проблему та аналізуючи проведені дослідження вченими, можна стверджувати, що матеріалоємність продукції може зменшуватися за наступних умов: при зменшенні суми амортизації та фондоємності продукції; при зростанні продуктивності праці; при випереджаючому зростанні темпу росту основних засобів порівняно з темпом росту оборотних активів; при випереджаючому зростанні продуктивності праці порівняно з фондоозброєністю.

Необхідно зазначити, що при визначенні матеріалоємності з урахуванням амортизації слід враховувати, за який звітний період проводяться розрахунки і який метод нарахування амортизації при цьому використовується. Відповідно до Національного стандарту (положення) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» підприємства можуть застосовувати один (або декілька) із затверджених методів амортизаційних відрахувань: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий. Це дає підставу зробити висновок, що амортизаційна політика – одна із складових системи антикризового управління підприємством, оскільки фінансовий результат діяльності підприємства залежить від обраного методу (чи методів) нарахування амортизації основних засобів. Виходячи з цих міркувань, величина показника матеріалоємності буде залежати від обраного методу нарахування амортизації, що необхідно враховувати при розрахунку та аналізу матеріалоємності продукції.

Матеріалоємність сільськогосподарської продукції в сучасних умовах досить висока, а це суттєво впливає на показники платоспроможності. При цьому слід звернути увагу на динаміку вартості сировини, матеріалів, готової продукції, товарів та незавершеного виробництва. Збільшення питомої ваги виробничих запасів може свідчити

про: нарощування виробничого потенціалу підприємства; прагнення за рахунок вкладень у виробничі запаси захистити грошові активи від знецінення; нераціональність обраної підприємством господарської стратегії, через що значна частина поточних активів іммобілізована у виробничих запасах, тощо.

Одним із напрямів ефективного використання ресурсів є включення в систему економічного аналізу на сільськогосподарських підприємствах показника ресурсозбереження. Ми підтримуємо думку І. М. Сотник, яка під ресурсозбереженням розуміє всі можливі види діяльності, методи, процеси, заходи, які спрямовані на мінімізацію витрат виробничих ресурсів на всіх стадіях їх використання [4, с. 15]. Проблема ресурсозбереження досить важлива для забезпечення ефективного розвитку економіки. Основні напрямки роботи по ресурсозбереженню повинні передбачати: по-перше, постійну поточну роботу по покращенню існуючого стану використання ресурсів і, по-друге, перспективну роботу, спрямовану на кардинальні зміни існуючого стану ресурсоспоживання.

Проблема ресурсозбереження в даний час є досить актуальною, тому постає питання про виділення питання ресурсозбереження в самостійну економічну науку, що дозволить виявити резерви підвищення ефективності виробництва, визначити пріоритетні напрямки економії ресурсів, підвищити ефективність бізнес-планів, попередити можливе банкрутство підприємств. Зростає також необхідність комплексного підходу до аналізу ресурсозбереження та ресурсоемності продукції.

У ринкових умовах доцільно проводити комплексний цілісний аналіз ресурсовикористання на підприємстві, який дасть змогу дослідити вплив ресурсозбереження на платоспроможність та ліквідність підприємства. Виходячи з цих міркувань, для виявлення залежності між ресурсоемністю сільськогосподарської продукції та платоспроможністю підприємства, показник ресурсозбереження доцільно визначати як різницю між звітним та базисним значенням ресурсоемності.

Отже, ресурсозбереження – це економічна категорія, яка характеризує процес підвищення ефективності використання ресурсів на підприємствах всіх типів та форм власності. Даний показник є основою ресурсозберігаючого менеджменту. Оскільки сільське господарство є досить ресурсомісткою галуззю народного господарства, то в структурі управління підприємством доцільно виділити підсистему управління ресурсами. На основі отриманих фактичних значень показників ресурсозбереження проводиться аналіз рівня інтенсифікації використання ресурсів та ефективності діяльності підприємства в цілому. Аналіз

ресурсозбереження необхідно здійснювати із використанням комплексного показника ресурсоемності. Ресурсоемність продукції – це сукупність витрат всіх видів ресурсів, що припадають на одиницю доходів від реалізації продукції.

Розрахунок ресурсоемності з метою визначення її впливу на платоспроможність є досить важливим і необхідним при оцінці фінансового стану підприємства та можливості настання його банкрутства. Для розрахунку ресурсоемності доречно скористатись формулою, яку пропонують ряд західних економістів і розраховувати її як відношення вартості спожитих активів до виручки від реалізації продукції, робіт, послуг [1, с. 176]. Оберненим показником до ресурсоемності є ресурсовіддача, яка в даному випадку визначається як відношення виручки від реалізації продукції до суми всіх активів. Загально прийнято, що у формулах ресурсо-, фондо-, матеріалоемності в знаменнику зазначають вартість валової продукції. Але з метою дослідження впливу ресурсоемності на платоспроможність підприємства в ринкових умовах, на нашу думку, доцільно скористатись саме формулою, в якій використовується виручка від реалізації продукції.

Виникає питання, чи є залежність між ресурсоемністю (ресурсовіддачею) та платоспроможністю? Виходячи з економічних уявлень про вплив вказаних факторів на платоспроможність, можна передбачати наступне: із збільшенням ресурсовіддачі платоспроможність повинна зростати, і навпаки, із збільшенням ресурсоемності платоспроможність буде зменшуватись.

З метою оцінки міри впливу ресурсовіддачі на показники платоспроможності доцільно застосувати метод однофакторного кореляційно-регресійного аналізу. Розрахунки виконано на персональному комп'ютері за допомогою спеціальної програми. При цьому за результативну ознаку приймемо коефіцієнт покриття, а за факторну – ресурсовіддачу. Дослідження проведено на базі 50 сільськогосподарських підприємств Полтавської області. В результаті математичної обробки даних було одержано наступне рівняння однофакторної регресії.

$$Y = 0,7214 + 1,2630 X ,$$

де Y – коефіцієнт покриття;

X – ресурсовіддача.

Одержані результати свідчать, що чим більша ресурсовіддача, тим вища платоспроможність підприємства. Розрахований коефіцієнт кореляції становить 0,33, тобто зв'язок між ресурсовіддачею та платоспроможністю помірний.

В процесі проведення дослідження нами було визначено вплив ресурсовіддачі на фінансовий результат за допомогою однофакторного кореляційно-регресійного аналізу. Дослідженню підлягали ті ж самі 50 сільськогосподарських підприємств Полтавської області. У результаті математичної обробки даних ми одержали наступні результати.

$$Y = 0,0613 + 0,2335 X,$$

де Y – фінансовий результат діяльності підприємства;

X – ресурсовіддача.

Одержані результати свідчать, що із збільшенням ресурсовіддачі на 10,0 % прибуток підприємства збільшиться на 23,4 %. Розрахований коефіцієнт кореляції становить 0,99. Це говорить, що зв'язок між факторною та результативною ознаками дуже високий. Коефіцієнт детермінації склав 98,5 % і свідчить, що формування прибутку підприємства на 98,5 % залежить від рівня ресурсовіддачі. Крім того, розрахований критерій Ст'юдента (5,00) говорить про достовірність залежності між фінансовим результатом та ресурсоемністю.

Отже, основним завданням ресурсозбереження, в плані вивчення результатів господарської діяльності на предмет банкрутства, є аналіз фінансового стану підприємства та ефективності використання ресурсів. Метою такого аналізу є оцінка результатів господарської діяльності за попередній та поточний періоди, виявлення факторів, що позитивно чи негативно впливають на кінцеві результати діяльності сільськогосподарського підприємства та визнання структури балансу задовільною чи незадовільною, а суб'єкта господарювання – платоспроможним чи неплатоспроможним.

Висновки. Таким чином, ресурсозбереження – це економічна категорія, яка характеризує процес підвищення ефективності використання ресурсів на підприємствах всіх типів та форм власності. Даний показник є основою ресурсозберігаючого менеджменту. Оскільки сільське господарство є досить ресурсомісткою галуззю народного господарства, то в структурі управління підприємством доцільно виділити підсистему управління ресурсами. На підставі значень показників ресурсозбереження робиться аналіз рівня інтенсифікації використання ресурсів та ефективності діяльності підприємства.

Безперечно, між ресурсоемністю, фінансовим результатом діяльності суб'єкта господарювання та платоспроможністю існує тісний зв'язок, можемо стверджувати, що ресурсозбереження є одним із головних чинників попередження розвитку кризових явищ у сільськогосподарських підприємствах. З цією метою доцільно систематично проводити

комплексний аналіз ресурсовикористання на підприємстві, який дасть змогу дослідити вплив ресурсозбереження на платоспроможність та ліквідність підприємства.

Бібліографічний список: 1. Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент. СПб.: Экономическая школа, 2005. – 497 с. 2. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 799 с. 3. Градов А.П., Кузина Б.И. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой. СПб.: Спец. литература, 2013. – 512 с. 4. Сотник І.М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження: монографія. – Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2008. – 330 с.

Чумак В.Д., Мысник Т.Г., Зоря С.П. Ресурсосбережение как антикризисная мера предупреждения банкротства сельскохозяйственных предприятий. В статье обусловлено необходимость проведения комплексного анализа ресурсоиспользования на предприятии, который позволит исследовать влияние ресурсосбережения на платежеспособность и ликвидность сельскохозяйственных предприятий. Проанализирована связь между материалоемкостью, фондоемкостью и производительностью труда, исследовано влияние ресурсоотдачи на финансовый результат деятельности предприятия и его платежеспособность.

Ключевые слова: ресурсосбережение, антикризисные меры, материалоемкость, фондоемкость, ресурсоотдача, финансовый результат, платежеспособность, ликвидность, банкротство.

Chumak V.D., Mysnyk T.H., Zoria S.P. Resource-saving as an anti-crisis measure to prevent bankruptcy of the agricultural enterprises. The article stipulates the necessity of complex analysis of resources employment at the enterprise, which will enable to investigate the effect of resource saving on solvency and liquidity of the agricultural enterprises. The relationship between the materialsoutput ratio, fund capacity and labor productivity is analyzed; the influence of resource efficiency on the finance result of the enterprise activity and its solvency is researched.

It is proved that one of the directions of the efficient resources employment is the inclusion of resource saving index into the system of economic analysis at the agricultural enterprises. The need for an integrated approach to the resource-saving and resource intensity analyses is growing up. Under market conditions, it is advisable to carry out a complex holistic analysis of the resources employment at the enterprise, which will enable to investigate

the impact of resource saving on solvency and liquidity of the enterprise. Resource-saving is an economic category that characterizes the process of increasing the efficiency of resources employment at the enterprises of all types and forms of ownership. This indicator is the basis of the resource-saving management.

In order to assess the degree of impact of the resource efficiency on the solvency indicators, the method of one-factor correlation-regression analysis is used, while the coefficient of coverage is taken as an effective indication, and the resource efficiency coefficient is taken as a factor indication. 50 agricultural enterprises of Poltava region were subjected to the research. The obtained results showed that the greater the resource efficiency, the higher the solvency of the enterprise. The calculated correlation coefficient showed that the relationship between the resource efficiency and solvency is moderate. The influence of resource efficiency on the finance result is investigated by means of one-factor correlation-regression analysis. The obtained results showed that with an increase in the resource efficiency by 10.0%, the company's profit will increase by 23.4%. The calculated correlation coefficient shows that the relationship between factor and effective indication is very high, and the calculated criterion of Stewdent indicates the reliability of the relationship between the finance result and the resource intensity.

It is proved that there is a close connection between the resource intensity, finance result and solvency. We can affirm that the resource saving is one of the main factors preventing the development of crisis phenomena at the agricultural enterprises. For this purpose it is advisable to carry out a comprehensive analysis of the resource employment at the enterprise, which will enable to investigate the impact of the resource saving on solvency and liquidity of the enterprise.

Key words: resource saving, materialsoutput ratio, fund capacity, labor efficiency, resource efficiency, finance result, solvency, liquidity, bankruptcy, anti-crisis measures.

Стаття надійшла до редакції: 05.07.2018 р.